

ИЗВЕСТИЯ НА БЪЛГАРСКОТО ГЕОГРАФСКО ДРУЖЕСТВО JOURNAL OF THE BULGARIAN GEOGRAPHICAL SOCIETY

web-site: www.geography.bg e-mail: journal.bgs@geography.bg

Проф. д-р Петър Николов Попов – един от новаторите в следвоенната българска география Prof. Peter Nikolov Popov, DSc – One of the Innovators in the Post War Bulgarian Geography

Борис Колев

Национален институт по геофизика, геодезия и география - Българска академия на науките (НИГГГ-БАН),
Департамент География, секция „Икономическа и социална география“,
1113 гр. София, България, ул. „Акад. Г. Бончев“ бл. 3

Boris Kolev

National Institute of Geophysics, Geodesy and Geography – Bulgarian Academy of Sciences (NIGGG-BAS),
Department of Geography, Section of Economic and Social Geography,
1113 Sofia, Bulgaria, Acad. G. Bonchev str., bl. 3

ABSTRACT

Key words:

economic geography, quantitative methods, mathematical statistics, linear programming, systems theory

Prof. Peter Nikolov Popov, DSc, is among the innovators in the post war Bulgarian geography. He is one of the geographers working in several geographical areas such as the territorial location of productive forces, regional development, economic regionalization of Bulgaria, the application of mathematical and statistical methods in economic geography, systems theory, environmental protection. His publications include a number of other innovations in the form of approaches, methods and models. Prof. Peter Popov, thanks to his high scientific and linguistic training and erudition, presents with dignity the Bulgarian geography at numerous international scientific forums in which he has participated. He was also a respected lecturer wherever he taught. He has held a number of scientific and organizational positions as deputy director and director of the Geographical Institute of BAS and others.

Въведение

Бележитите български географи биха могли да се обособят в две основни групи. Създателите на географията като наука в България като акад. Анастас Иширков, чл. кор. Йордан Захариев и други формират главните направления на географската наука в страната. Те образуват първата група на основателите, при които е налице широк поглед и подход при провеждането на географски изследвания.

Втората група географи работят в следвоенния период. Техният брой с годините и създаването на по-специализирани географски отраслови дисциплини, се увеличава. За това допринасят двете основни организационни звена – Биолого-геолого-географския, по късно само Геолого-географски факултет в СУ „Св. Кл. Охридски“ и създаденият през 1950 г. Географски институт при БАН. Доста по-късно се създават катедри по география в ЮЗУ (Благодеевград), ВТУ (Велико Търново) и ШУ (Шумен).

И в двете групи има учени-новатори, работещи в откритите две основни направления – физическа (природна) география и икономически или социално икономическа география. Под новатори и новаторство, би трябвало да се разбира обосноваване и създаване на ново, несъществуващо до даден

Снимка 1. Проф. д-р Петър Николов Попов (1928-1999 г.).

Picture 1. Prof. Peter Nikolov Popov, Dsc (1928-1999).

момент географско направление, подход, организационна структура (катедра, секция) и т.н.

Първите български географи са се отличавали с широка научна подготовка, което личи от техните публикации в различни области на географията. Най-ярък пример в това отношение е съзателят на българската география акад. Анастас Иширков. Освен провеждането на географски изследвания, той работи и в други научни сфери като история, етнография, топонимия и други (Бележити български географи, 1982). Справедливо би било да се отбележи, че основателите на българската география са били, в известен смисъл географи енциклопедисти, защото са провеждали изследвания в различни направления. Ето защо тогава географията е била възприемана като единна наука. Постепенно по-младите им наследници започват да се специализират в конкретни отрасли географски дисциплини. С течение на времето се получава основното разграничение на физическа или природна и икономическа география, което по-отчетливо се проявява след 1945 г.

Целта на предлаганата статия е да се представят основните нововъведения и приноси, с които учен от по-младото следвоенно поколение като проф. П. Попов е останал в българската икономическа география.

Информационни източници

Независимо от това, че проф. Попов беше съвременник на не малка част от географската общественост, но информацията за неговия живот не е богата. Основните информационни източници, които са ползвани са: публикации в сп. Проблеми на географията и монографични трудове, в които той е участвал. Използвал съм и лични впечатления в годините, през които бях негов асистент при преподаването му в ГГФ на СУ „Кл. Охридски“.

Биография

Петър Николов Попов е роден на 1 януари 1928 г. в София. Средното си образование завършва в тогавашната Трета мъжка гимназия в София през 1946 г. През 1951 г. постъпва студент по география в СУ „Св. Кл. Охридски“, където завършва висшето си образование, а след успешен конкурс е приет за аспирант в Катедра „Икономическа география на България“ с ръководител проф. г-р Игнат Пенков. Под негово ръководство успешно защитава дисертация през 1956 г. и му е присъдена научната степен „кандидат на географските науки“ (сега „доктор“). Една година по-късно, през 1957 г. постъпва на работа в съществуващата към Президиума на БАН Комисия по изучаване на производителните сили, където подobaващо са оценени неговите научни качества и през 1965 г. е избран за „старши научен сътрудник“. От ноември 1972 г. е назначен за заместник-директор на Географския институт при БАН. През 1973 г. е избран за „доцент“ по регионална икономика в Института по социално управление при съществуващата тогава Академия за обществени науки и социално управление (АОНСУ). Значителен тласък в научно-то му израстване дават двете му специализации в бившия Съветски съюз и Франция. След постъпването си в института, съчетава административните си задължения с още по-задълбочени изследвания във важни аспекти на икономическата география на България. През 1974 г. обобщава своите научни резултати, идеи и виждания в защитена дисертация на тема „Проблеми на териториалното разпределение

на производителните сили и възможности за управление на икономическо-географски системи“, за която му е присъдена научната степен „доктор на географските науки“. Така той става първият български географ, на когото е присъдена тази научна степен.

Професионална реализация – преподавателска и изследователска дейност

Проф. д-рн Петър Попов успешно се реализира като ерудиран и уважаван учен и преподавател. Той е чел лекции в редица научни организации като Института за усъвършенстване на учителите, Института за социално управление към АОНСУ, Геолого-географския факултет на Софийския университет и други. Най-продължителната му преподавателска дейност е свързана с лекциите му при студентите по специалност „икономическа география“ в ГГФ.

Тук трябва да се отбележи творческият и нетрадиционен начин на неговата преподавателска дейност в ГГФ. Проф. Попов въвежда нови направления и подходи в своите лекции. Запознава студентите с основните принципи на „Общата теория на системите“, създадена от Лудвиг фон Берталанфи – как се доказва, че даден изследван икономическо-географски обект или процес отговаря на понятието „система“, въвежда и главните особености на икономическата кибернетика и особено принципа на „обратната връзка“, като начин за управление на системите. Не само теоретично, но и в свои самостоятелни или съвместни с други учени публикации, показва как конкретно може да се прилага, непознат до тогава в икономическо-географските изследвания у нас, модел като „Баланса на междуетрасловите връзки“.

Научно-организационна дейност

Високата самодисциплина и научна компетентност на проф. Попов са високо ценени и са в основата на заемането от него на различни научно-организационни длъжности. От 1980 г. е ръководител на Секция „Икономическа география“ в Географския институт. След решение на Научния съвет на Географския институт, през 1988 г. е назначен от Президиума на БАН за директор на този институт, а преди това е бил заместник-директор на института. Проф. П. Попов заема поста директор до пенсионирането си през 1993 г. Същевременно е избран за член на Научния съвет на Единния център за науките за Земята, както и на Националния комитет по география, Редакционно-издателския съвет на издателството на БАН, Научния съвет на Научния център по опазване на природната среда и водните ресурси при Комитета по опазване на природната среда, Научно-консултативния съвет по програмата Странджа-Сакар, ръководството на Секцията на регионалистите при Съюза по икономика към Научно-техническите съюзи. Избран е два пъти за заместник-председател на Българското географско дружество. До смъртта си през 1999 г. е член на Специализирания научен съвет по географски науки при Висшата атестационна комисия към Министерския съвет. Бил е член на редакционната колегия на сп. „Проблеми на география“, рецензирал е много колективни монографии, в които е бил и сред авторите им. Това личи, когато се разгледат страниците на приложения по-долу списък на тези монографични трудове.

Проф. д-рн П. Попов е вземал активно участие и в редица международни научни прояви. Участвал е в работата на много международни конгреси, симпозиуми, конференции и дру-

зи. Сред тях се откроява неговата дейност на XXII конгрес на Международния географски съюз (МГС) в Москва, XXIV конгрес в Токио, както и на XXV конгрес на МГС в Париж. На всички тези форуми достойно е представял постиженията на българската географска наука.

Основни научни публикации на проф. д-р Петър Попов:

Проф. П. Попов има богато научно творчество. Броят на публикациите му надхвърля 200, но тук са посочени най-важните от тях, с които е въвел нови за българската икономическа география методи, концепции, идеи и разработки. Неговите научни интереси бяха много широки в области като териториалното разположение на производителните сили, регионалното развитие, икономическото райониране на България, приложението на математико-статистическите методи в икономическата география, опазването на околната среда и други.

I. Участие в колективни монографични трудове:

- Проблеми на географията на населението и селищата. Изд. БАН, 1973, С.
 Географски проблеми на обкръжаващата среда. Изд. БАН, 1975, С.
 Българското черноморско крайбрежие. Природна среда, ландшафти, население, икономика, комплекси. Изд. БАН, 1979, С.
 География на България, т. 2. Икономическа география – население, селища, стопански отрасли. Изд. БАН, 1981, С.
 Большой Кавказ – Стара планина (Балкан). Изд. „Наука”, 1984, М.
 География на България, т. 3. Физикогеографско и социално-икономическо райониране. Изд. БАН, 1989, С.
 Природният и икономическият потенциал на планините в България, т. 2, Изд. БАН, 1990, С.

II. Монографии:

- Попов, П. 1964. Комплексно изучаване на производителните сили по икономически райони. Изд. БАН, С.
 Попов, П. 1972. Математически методи в икономическата география. Изд. Наука и изкуство, С.
 Попов, П., В. Вутов и др. 1972. Баланс на междуотрасловите връзки в икономическия район. Изд. БАН, С.
 Попов, П. 1973. Проблеми на териториалното разпределение на производителните сили, Изд. Наука и изкуство, С.

III. Студии и статии:

- Попов, П. 1959. Върху някои въпроси на общото икономическо райониране на България. Изв. БГД, кн. XII.
 Попов, П. 1962. Икономическото райониране и комплексното изучаване на производителните сили. Сп. БАН, кн. 3, С.
 Попов, П. 1970. Съвременни практически направления и проблеми на географията на промишлеността в България. Изв. БГД, кн. X(XX).
 Попов, П. 1979. Генералната схема за разположението на производителните сили и задачите на географските изследвания – Проблеми на географията, кн. 3.
 Попов, П., А. Николов. 1987. Развитието на Боровец в системата на населени места в Самоковската котловина – Проблеми на географията, кн. 4.
 Попов, П. 1976. Системи и системен анализ в географията - Проблеми на географията, кн.1.

Попов, П. 1984. Управление размещением и территориальной организацией производительных сил в НР Болгарий. В: Сб. Первого чехословацко-болгарского семинара по экономической географии, Врно.

Попов, П. 1985. Проблеми на икономгеографското райониране на България - Проблеми на географията, кн. 2.

Попов, П., Ив. Вапцаров, М. Йорданова. 1984. За качеството на географските изследвания - Проблеми на географията, кн.3.

Попов, П., Св. Кираджиев. 1986. Териториално развитие на град София – Проблеми на географията, кн. 2.

Мишев, К., П. Попов, Ив. Вапцаров. 1981. Нов етап в развитието на академичната географската наука – Проблеми на географията, кн. 2.

Научни приноси и постижения

Научните и новаторски приноси на проф. П. Попов са в няколко направления на икономическата география. Те се изразяват в следното:

- въвеждане на теоретично осмисляне и практическо приложение на теорията на системите, създадена от Лувиг фон Берталанди, чрез използване на някои основни постановки и понятия като „система”, „изоморфизъм и хомоморфизъм” при моделирането на изучавани обекти и процеси, „емергентност” и други - Попов, П. (1972, 1976);

- въвеждане на основни термини от икономическата кибернетика като „прави и обратни връзки”, „сива и черна кутия” като начини за управление на икономгеографските системи - Попов, П. (1972);

- създаване на концепции и постановки, свързани с икономическото (икономгеографското) райониране на България и териториалното разпределение на производителните сили - Попов, П. (1959, 1962, 1964, 1970, 1973, 1979, 1984, 1985);

- проблематика, свързана със задачите и мястото на икономгеографските и вобще на географските изследвания – Попов и др. (1981, 1984);

- прилагане, за пръв път в българската икономическа география, на метода „баланс на междуотрасловите връзки” като междуотраслов модел на взаимодействие между отделните сфери на материалното производство - Попов, П. и др. (1972).

- въвеждане на елементи на математическата статистика и линейното програмиране (транспортна задача) при преподаването на студенти по география в ГГФ на СУ”Св. Кл. Охридски) – Попов, П. (1972, 1972).

Тези постигнати научни и научно-практически резултати на проф. д-р Петър Попов дадоха определен тласък в развитието на българската икономическа и социална география. Географската общност помни и неговите заслуги по отношение на междудисциплинарните изследвания, както и уменията му в подпомагането на развитието на кадровия научен потенциал на българската академична география.

Литература

- Гешев, Г., М. Илиева (1988). Професор д-р Петър Николов Попов (по повод 60 години от рождението му), сп. Проблеми на географията, кн. 1, С., (стр. 62-64).
 Илиева, М. (1999). Проф. д-р Петър Попов (1928-1999), сп. Проблеми на географията, кн. 1-2, С. (стр. 154).
 Найденова, Р. (1998). Професор, доктор на географските науки Петър Попов на 70 години, сп. Проблеми на географията, кн. 1-2, С. (стр. 154-156).